

De Marine

Het is 5 oktober 1911 als Gerard, dan een jongen van 15 jaar, naar de Kweekschool voor de Zeevaart in Leiden gaat. De particuliere instelling werd in 1855 opgericht op voorspraak van Prins Hendrik. Het doel was jongens uit arme families via een baan bij de Marine een kans in de maatschappij te geven en tegelijkertijd de personeelsvoorziening van de marine een impuls te geven. De jongens woonden in het internaat bij de school. De opgestelde statuten die in het jaarboek stonden, beschreven dat de kwekelingen "onderwezen en geoefend zouden worden in uiteenlopende zaken, zoals daar waren: de kennis van de benodigde gereedschappen aan boord, de kennis van de 'glazen en wachten', het schoonschip maken, het knopen, het splitsen, het enteren, geweexerceren, het roeien en pagaaien en niet te vergeten de kennis van de verschillende rangen aan boord van 's Rijks oorlogschepen". Belangrijk was ook het driestemmig zingen van 'het betere lied'. Geen zeemansliederen maar vaderlandslievende liederen zoals *Triomfantelijk Lied van de Zilvervloot* en *Ferme Jongens, Wakkre Knapen*.

"In de hoop dat het verzachtend en beschavend zal werken op de soms wat ruwe conversatietoon van het jolige volkje".

Tweede rij van onder, 4e jongetje van links (staat met pen een kruis doorheen) zit Gerard. Hij is maar 1,56 mtr lang, heeft blond haar en bruinrijze ogen.

1910-1914 Leerlingen van de Kweekschool voor Zeevaart Prins Hendrik in Leiden op de binnenplaats

Gerard wordt, na een proeftijd van een maand, aangenomen als Jongen en gaat een verbintenis aan tot de dag dat hij 25 jaar wordt. Hij zal al eerder ontslagen worden maar daarover later meer. De kweekschool is een harde leerweg en hij is ver van huis. De jongens mogen 2x per jaar voor 2 weken naar huis en, met toestemming van de directeur, ook op Christelijke feestdagen of voor familie-omstandigheden. Ze krijgen een klein beetje zakgeld en wonen in een groep van 20 jongens, een 'bak', met aan het hoofd een 'bakmeester'. Ik voeg een artikel van de Marine toe, dat was geplaatst in de krant in Nederlands Indië (toen een Hollandse kolonie) om jongens te werven. Hierin lees je wat een opleiding op de kweekschool allemaal inhield.

Het is wel door de positieve bril van de werkgever geschreven.

1910-1920 Schaften aan de 'bak' in de eetzaal van de Prins Hendrik Kweekschool in Leiden
Gerard mag op 1 juli 1912 de kweekschool verlaten om aan de opleiding tot Matroos

te gaan beginnen. Die opleiding gaat hij volgen op het Instructieschip Hr Ms Van Galen dat in Hellevoetsluis ligt. Na een klein jaartje, op 16 juni 1913,

wordt hij bevorderd tot Lichtmatroos. Een lichtmatroos verricht de huishoudelijke taken aan boord. Op 16 december wordt Gerard bevorderd tot Matroos 3e klasse. Een matroos 3e klasse deed alle voorkomende werkzaamheden om het schip rein en zeewaardig te houden. Dus het onderhoud aan en het schoonhouden van het schip, roerganger zijn en op de uitkijk staan.

Na anderhalf jaar gaat hij eindelijk echt varen. Gerard is 17 jaar als hij op 1 januari 1914 wordt geplaatst op het pantserdekschip Hr Ms Gelderland.

— Op 4 Maart 1914 is aan boord van Hr. Ms. Gelderland ontvreemd een steekboekje voor postzegels, waarop met zwarte letters: Postzegels M. Z. Booleman, Warmoesstr. 193, Amsterdam, in welk boekje zich bevonden 70 à 90 verschillende postzegels ter waarde van f 100 à f 120.

De Commissaris van Politie te Helder verzoekt aanhouding en bericht.

In maart ligt het schip in Den Helder voor anker. Er blijkt een dief aan boord: Het Vaderland, 26 maart 1914

Op 22 en 23 mei 1914 krijgt Nederland bezoek van het Deense

koningspaar. Ze bewonderen ook de oorlogsschepen die de Marine naar Amsterdam heeft gestuurd en die in de avond prachtig verlicht in het IJ voor anker liggen. Gerard is er met de Hr Ms Gelderland ook bij. Hij ligt van 22-26 mei in het IJ. Dat

betekent dat hij vlak bij zijn familie is die op Kattenburg woont. Zal van boord zijn gegaan ze te bezoeken? Zullen naar de kade zijn gekomen om naar de verlichte boten te kijken en hem uitgezwaaid hebben toen vertrok?

De illuminatie der oorlogsschepen.
Voor de Jachthaven en in de nabijheid van den veesteiger lagen de **Gelderland**, Zeeland en Noord-Brabant.
Tot in de toppen der masten en langs de schoorsteenen schitterden gisteravond de helle lichtkens, terwijl de romp zich in glooiende lijnenforsch tegen den donkeren achtergrond afteekende.
Honderden wandelaars waren naar het IJ getrokken, om van het schouwspel te genieten.
Om half 10 wierpen de zoeklichten der pantserschepen hun breede stralenbundels over de stad.
Eerst laat in den avond werden de lichten gedoofd.

hij om ze

hij

De Standaard, 23 mei 1914

Na de bijdrage in Amsterdam vertrekt de Hr Ms Gelderland op 26 mei 1914 voor een oefeningstocht op de Noordzee en de Noord-Atlantische Oceaan.

Vaarplan van Hr. Ms. „Gelderland”.

Vertrek van Amsterdam 26 Mei, aankomst te Christiania 2 Juni, vertrek van Christiania 9 Juni, aankomst te Bergen 13 Juni, vertrek van Bergen 16 Juni, aankomst te Trondhjem 20 Juni, vertrek van Trondhjem 22 Juni, aankomst te Nieuwediep 26 Juni. De navolgende fjorden zullen worden bevaren: Hardangerfjord, Bommelsfjord, Korsfjord, Teie Oser, Sognefjord, Moldefjord, Romsdalefjord.

De verzending der brieven zal plaats hebben van 2 tot 9 Juni 1914 naar Christiania, van 13 tot 16 Juni 1914 naar Bergen en van 20 tot 22 Juni 1914 naar Trondhjem.

23.05.1914

Ig. Handelsblad

Note: Nieuwediep is een geul naast Den Helder, waar de Marinebasis Willemsoord was.

Weggelopen!

In Christiania (oude

naam van de Noorse hoofdstad Oslo) loopt Gerard op 8 juni weg. De volgende ochtend vertrekt de Hr Ms Gelderland zonder hem naar Bergen. Na 3 maanden keert Gerard terug in Nederland maar waar hij is geweest, dat weten we niet. Misschien dacht hij dat er in Oslo wel wat te verdienen zou zijn voor hem en viel dat tegen. Of had hij werk gevonden op een ander schip. Hoe dan ook. Hij heeft een manier gevonden om weer naar Nederland te komen en meldt zich doodleuk weer bij de Marinebasis in Hellevoetsluis. Hij krijgt geen straf maar zijn dienstitijd wordt verlengd met de 92 dagen die hij van boord was en hij moet de opleiding Jongen/Matroos opnieuw volgen. Dat kan hij doen aan boord van het schip.

Fred Bruijn, Informatiespecialist van het NIMH (Ned. Instituut voor Militaire Historie), schrijft mij hierover: “Blijkbaar heeft hij zijn kans afgewacht om weg te lopen, want op 9 juni vertrekt het schip naar de volgende bestemming. Als je dan niet aan boord bent, ben je automatisch deserteur. Ik denk dat hij op eigen gelegenheid weer naar Nederland is gereisd. Hij heeft het lef gehad om zich gewoon ijskoud weer bij de marine te melden, ofschoon de kans groot was dat je alsnog in de cel zou belanden. Gezien de spanningen in Europa met de net uitgebroken 1^e Wereldoorlog (die toen nog niet zo heette) sluit ik niet uit dat hij daarom geen straf heeft ontvangen (omdat ze iedereen nodig dachten te hebben) maar slechts verlenging van dienst.”

Het was volgens de heer Bruijn wel bijzonder dát hij terugkwam. Over het van boord gaan: “Deserteurs zochten meestal een betrekking in het land waar zij het marineschip verlaten hadden. Dat kan te maken hebben met het leven aan boord, de bijbehorende discipline en tucht die men zat was etc. Het kan ook zijn dat men elders een bestaan probeerde op te bouwen.”

De Eerste Wereldoorlog breekt uit in juli 1914. Nederland blijft neutraal maar de Marine heeft wel verdedigingstaken. Gerard is bij zijn terugkeer in september 1914 weer op de Hr Ms Gelderland geplaatst en volgt aan boord opnieuw de Jongen/Matroos opleiding.

Nieuw Venlosche
Courant, 28 juli 1914

Delftsche Courant,
sept 1914. Naar
binnen voor een
storm.

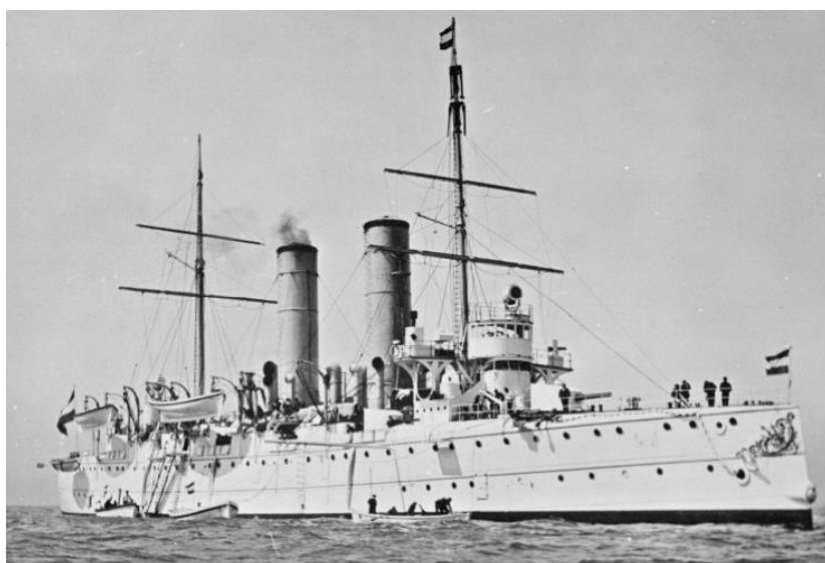
De Regeering bereidt maatregelen ter handhaving van de onzijdigheid voor, in geval van oorlog in Oostelijk Europa. Vooral aan de oorlogs- en marine-departementen heerscht groote bedrijvigheid. Na het onderhoud der Koningin met Minister Cort van der Linden, vergaderden gistermiddag de Ministers van 12 tot 2 uur in buitengewonen rade. De Minister van Marine brak zijn verlof af en kwam hier terug evenals de chef van den generalen staf.

18

De storm.

In den afgelopen nacht heeft tijdens den hevigen storm, die op zee woedde, Hr. Ms. „Gelderland”, die ter reede van Texel lag, door het breken van de ankerkettingen twee ankers met kettingen verloren. De oorlogsbodem is daarop te Nieuwediep binnengevallen.

In januari 1915 gaat Gerard over op het pantserdekschip Hr Ms Holland.

Pantserdekschip Hr Ms Holland 1898-1920

Ook Gerard was op dit schip toen er roodvonk was uitgebroken in maart 1915.

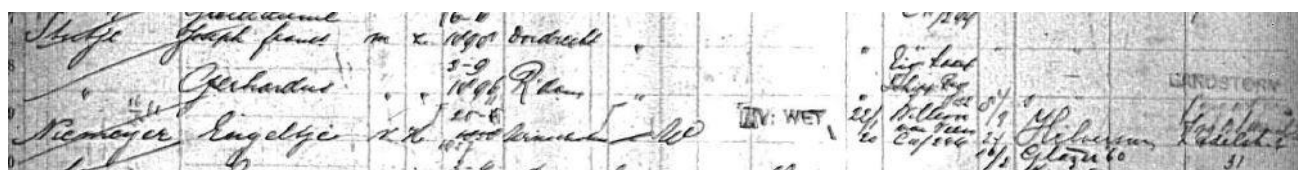
Roodvonk op de „Holland”.
Onder de bemanning van Hr. Ms. pantserdekschip „Holland” te Willemsoord hebben zich eenige gevallen van roodvonk voorgedaan.
In verband daarmee zal dit schip gedurende de eerstvolgende dagen geen communicatie met den wal hebben.
Alle voorzorgsmaatregelen zijn intusschen genomen.

15.03.1915 Het Vaderland

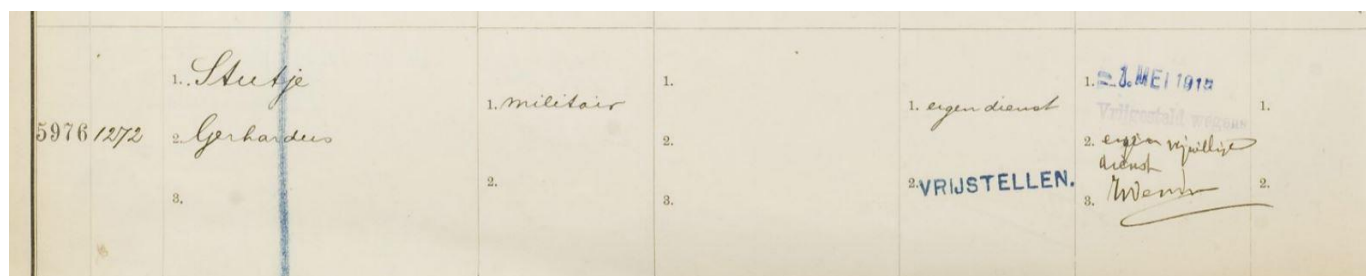
1914-1918 Kolen laden op de Hr Ms Holland

In de gezinskaart staat achter Gerard's naam de stempel LANDSTORM.
Deze is gezet tijdens de mobilisatie 1914 - 1918. Dit betekende dat hij voor militaire dienstplicht in aanmerking kwam.

Gerard wordt 1 mei 1915 opgeroepen voor militaire dienst maar hij wordt vrijgesteld want hij is al in dienst bij de Marine, of zoals hier staat in 'eigen vrijwillige dienst'

Na bijna een jaar varen op de Holland wordt Gerard in januari 1916 overgeplaatst naar het wachtschip dat ligt bij de Rijksmarinewerf Willemsoord in Nieuwe Diep (Den Helder). Dat was een logementsschip waarop matrozen gelegerd werden, in afwachting van een detachering.

Rijksmarinewerf Willemsoord in Den Helder, met het wachtschip (2^e van onder, met sleepboot ernaast) en als 3^e van onder, in de bocht, de Hr Ms Gelderland

Waarschijnlijk heeft hij zich op het wachtschip naar tevredenheid gedragen want een half jaartje later, maart 1916, wordt hij voor 4 maanden gedetacheerd naar stoomkanonneerboot Hr Ms Tyr en 'hersteld in de 1e klas van passagieren'. Bij het passagieren (aan wal gaan) hoorde je op bepaalde tijden terug aan boord van het schip te zijn. Bij 1^e klasse van passagieren had je permissie om op een later tijdstip aan boord te komen. Nadat de Tyr ijzererts heeft afgeleverd, vertrekt het stoomschip met Gerard aan boord naar Belfast, Noord Ierland.

Vanaf juli 1916 verblijft Gerard weer op het wachtschip in Willemsoord maar vanwege 'de geestestoestand van de schepeling' wordt hij opgenomen in het militair hospitaal in Den Haag. Helaas zijn de rapporten hierover vernietigd en weet ik niet wat dat precies inhoudt.

Ontslag

Op 3 november 1916 is Gerard samen met korporaal torpedomaker Johan Bergeman, die ook in het hospitaal in Den Haag verblijft, in de avond op stap in Den Haag. Op de Grote Markt krijgt Johan ruzie met een in uniform geklede sergeant die hij een klap in het gezicht geeft. Johan en Gerard vluchten naar een café op de Laan no.1 maar agenten en een veldwachter komen om Johan te arresteren. Die verzet zich door te slaan, trappen en bijten. Gerard wil zijn vriend helpen en probeert hem los te trekken en hij pakt een agent in de kraag van zijn jas maar dat gaat natuurlijk niet dus beiden worden gearresteerd. De mannen hoeven niet in de gevangenis maar ze moeten voor de krijgsraad verschijnen. Op 17 april 1917 wordt Gerard veroordeeld door het Hoog Militair Gerechtshof wegens 'wederspanning' en krijgt hij 3 weken gevangenisstraf die hij uitzit in de gevangenis in Utrecht. Na de gevangenisstraf wordt hij op 8 mei 1917 'ontslagen wegens lichaamsgebreken'. Ontslag vanwege lichaamsgebreken kwam veel vaker voor en was de gebruikelijke manier om iemand te ontslaan. In het geval van Gerard is het wel apart, omdat er eerst sprake van was om hem er met oneervol ontslag uit te zetten. Wat de reden was om hem toch met lichaamsgebreken de dienst te laten verlaten is niet meer uit zijn staat van dienst te achterhalen.

Wie kan mij verder helpen...

Corina Stroo

corinastroo@hotmail.com